

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

21. Quo pacto deponenda sit conscientia errans? Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. r
.47.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76432](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76432)

bus huius diei, non est mirum si peccet elargiendo eleemosynam pauperi extreme indigenti, quia id facit propter malum finem, & peccet etiam non elargiendo, quia violat preceptum charitatis. Hucvique Granadus.

4. Sed ego puto in tali casu nullum peccatum committi, quia non adest libertas sufficiens ad peccatum: cum enim vna ex illis contradictoriis sit tibi necessitudo eligenda, & in illa representetur peccatum, iam peccatum erit necessitudo eligendum, quod est absurdum. Deinde non potest quis peccare in aliquo faciendo cuius contradictorie oppositum indicat esse prohibitum; sed in hoc casu pastor, qui Missam non audit, putat eam audire illi esse prohibitum, ne gregem deserat; ergo non peccabit, si cum predicta conscientia Missam omittat. Rufus peccatum essentialiter includit dissonantiam ad rationem. Nullius autem prudentis viti rationi dissonavit, miserum illum rusticum non potentem indeterminatum permanere, se determinare ad extremum, quod ex nullo capite peius alios iudicat. Deinde, quo modo possit ob hanc determinationem reprehendi homo, qui possit respondere, eodem modo me reprehenderes, si hanc determinationem non habuisset. Vnde ex his inferitur a fortiori, hominem carceri detentum, & existimantem peccare non audiendo Missam, & nequam peccare; quia illa omisso Sacri non est libera vlllo modo. Neque illud iudicium causa est illius omissionis, cum omisso a causis aliis extrinsecis procedat; solum enim est iudicium specularium falsum, quo iudicas in tali omissione esse peccatum, cum tamen non sit. Et haec omnia docet Caeus Palaeus 10. 1. tr. 1. disp. 1. punct. 5. Ro-casul. in praxi Theol. mor. par. 3. lib. 2. c. 3. n. 66. Sanc. in celestis disp. 41. n. 27. Sach. in sum. 10. 1. lib. 2. c. 11. n. 14. Huradus disp. 26. de Deo homine. n. 89. & 9. Eminētissimus Lugo de Incar. disp. 26. sect. 10. n. 137. & alij penes ipsos.

5. Sed an supradicta procedant solum circa eum, qui sine sua culpa in eum statum venit, vt vtraque pars contradictionis videatur sibi peccatum; an etiam verificetur de eo, qui ob suam culpam in eas angustias redactus est: Respondeo cum Becano, 1. c. 4. quod licet quis sua culpa & negligentia, etiam mortali, in eas angustias deuenierit; si tamen in eo statu iam constitutus de prae-terita negligentia doleat, & faciat, quod in se est, non committet nouam culpam. Primum, quia nulla culpa, aut negligentia praeterita potest hominem ad nouum peccatum necessitare. Secundum quia in quocumque statu, & quacumque posita conditione, potest homo prudenter operari, voluntas autem, quae sequitur regulam, prudenter non peccat.

6. Rogabis iterum, quid in tali casu agendum sit homini, vt prudenter se gerat: Respondeo hoc non potest in particulari, sed tantum in genere praescribi: nam si in tali casu potest homo vt alterius consilio, optime fecerit. Si vero per seipsum debet rem expedire, attendat vim, & naturam praceptorum, quae illi videntur tunc concurrere, & simul expendat commoda, quae sequi possunt; & tunc pensatis omnibus id eligat, quod videtur habere pauciora incommoda, vel esse contra praecceptum minus obligans, & sine scrupulo procedat: nam si verè habet voluntatem non peccandi; & sufficientem adhibet diligentiam, nunquam peccabit, saltem grauitè, etiamsi fortè eligeret id, quod maius malum est, modo ipse nesciret esse maius malum. Quod si omnibus perpensis vtrumque aequale malum apparet, absolute poterit, quod voluerit, facere: tamen iuxta Cordubam lib. 3. q. 5. tutius consilium est, vt si homo censet se ad alterum magis affici, eligat oppositum, ad quod minus inclinatur; quia affectio facit vt plurimum apparere plus ea, quae ei conueniunt; & inde rationis iudicium impedit, vel ad se curuum trahitur.

RESOL. XXI.

Quo pacto deponenda sit conscientia errans? Ex p. 9. tr. 8. & Misc. 3. Ref. 49.

Tom. VIII.

§. 1. P Vtanit Caietanus in part. 2. Diu Thomae, q. 19. art. 5. conscientiam errantem deponi posse, etiam sine vlla ratione, eo solum, quod homo nolit admittere erroneam dictamen. Exemplum adhibet, dicens Si mulier a concionatore audisset esse mortale vt alienis capillis, eo quod sit simulatio; licet sine solutione huius argumenti pro libito deponat talem conscientiam & credat sibi esse licitum talem vsum: non peccabit vtens praedictis capillis. Probat, quia conscientia errans non habet ex se vim obligandi, nisi quatenus acceptatur: ergo quocumque non acceptetur, non obligabit. Caietano subscribit Valentia q. 14. punct. 4. & Atque ex eodem fundamento Medina etiam ad art. 6. dub. 3. versicul. Vltimo notandum est, affert praedictam Caietani doctrinam, & exemplum, licet addat haec verba: vtrum vero peccet (scilicet illa mulier) quia non adhibet fidem Concionatori, alia quaestio est.

2. Sed hanc sententiam puto reiciendam esse cum Salas ubi supra, in Diuum Thomam, tr. 8. disp. vnica, sectio. 3. n. 30 & alijs, quos citat, & sequitur Sanchez in Summa 10. 1. lib. 1. c. 11. n. 10. Quibus ego addo Praepositum in part. 2. Diu Thomae, q. 19. art. 7. dub. 3. §. 1. Rocasul in praxi Theol. moral. par. 3. lib. 2. Caeus Palaeus 10. 1. disp. 1. punct. 6. n. 5. & Granadum in part. 2. Contr. 2. tract. 12. sect. 5. n. 27. Dico igitur: te non posse pro libito conscientiam errantem deponere: cum manifesto periculo te exponas veram conscientiam deponendi: illa enim falsa conscientia tibi apparet vt vera. Si ergo veram pro libito deponere non potes, quia non potes pro libito te legibus diuinis exuere: neque potes conscientiam errantem pro libito depellere. Secundum, vel illa conscientia ex rationibus probabilibus errat, vel ex rationibus moraliter certis secundum tuam estimationem: quocumque modo sit, vt prudenter deponatur, debent adesse rationes saltem probabiles in contrarium, aliàs temerè procedes, neque poteris honestare actionem, cum oriatur ex iudicio absque vlla ratione efformato. Itaque dicendum est semper ita se debere gerere eum, qui habet conscientiam errantem, vt permaneat in eo saltem virtuale iudicium, quod probabiliter, atque adeo prudenter dicit, sibi licere oppositum eius, quod dicit conscientia errans. Probat manifestè, nam non potest quis licite operari sine dictamine prudentia, hoc autem esse non potest sine opinione probabili de honestate obiecti; vnde quod sit sine praedicto dictamine, est contra rectam rationem. Ex quo principio inferitur directa solutio propositae difficultatis: duplex enim esse potest conscientia errans, vna, quae ita dicit aliquid esse peccatum, vt nullo modo etiam probabiliter credatur esse licitum id, quod re vera licitum erat secundum se; & haec conscientia deponi debet medio aliquo iudicio probabiliter saltem distante id non esse peccatum; alioqui imprudenter, & male faciet, qui tale obiectum fuerit amplexatus, cum non habeat cognitionem, quam vidimus requiri ad honestam operationem, & quod ad hoc omnino vera videtur sententia, quae Caietanus refellit. Altera conscientia errans est, ratione cuius videtur homini probabile esse peccatum aliquid, quod certum est non esse peccatum: ita tamen vt simul habeat idem homo fundamentum, quo verisimiliter sibi persuadeat oppositum; & tunc licitum est deponere illam conscientiam sine vlla alia ratione de nouo inuenta; imò licite operabitur quispiam, quantumuis illam conscientiam non deponat. Et si id fortalsè voluerunt Caietanus & Valentia, rectè sentiunt: nam ad honestè operandum non aliud requiritur, quam iudicium practice probabile de honestate obiecti sed siue illa conscientia errans siue nouo aliquo fundamento deponatur, siue non deponatur; permanet iudicium probabile de honestate obiecti, ergo. Exemplum verò adductum à Caietano rectè obseruant Corduba lib. 3. quaest. 12. post. 2. propositio §. Ex quibus patet, & alij, posse

piè explicat, si nimirum illa mulier prudenter sibi persuadeg. Concionatorem esse scrupulosum, aut id dixisse potius ad terrorem, atque adeo eius dictum non obstat, quo minus oppositum sit probabile; tunc enim licite poterit uti illis capillis. Quam doctrinam veram esse existimas Valquez, sed alienam à mente Caietani.

RESOL. XXII.

Qui occidit Petrum putans, & intendens occidere Paulum, si confiteatur occidisse Paulum, teneatur postea iterum confiteri, dum deprehendit esse Petrum?
Et an qui violavit ieiunium, quod putabat esse sub obligatione, cum tamen vera non esset, teneatur fateri se ita peccasse, vel satis sit, si dicat, violavi ieiunium?
Et hæc sunt generalia pro conscientia erronea, & pro aliis casibus, quando quis teneatur explicare fuisse errorem, siue propter aitam obligationem, siue propter censuram, quæ non incurritur, nisi quando non erratur. Ex p. 11. tr. 8. & Misc. 3. Rel. 60.

§ 1. **A**ffirmatiuè videtur respondendum, nam videtur confiteri illud quod fecit: Significat enim aliam actionem distinctam ab ea, quam exercuit. Nihilominus in genere moris non est alia actio; semper enim in confessione censetur confiteri actionem quam putabat esse occisionem Pauli; ideo si confiteatur dicens occidi hominem, & nihil aliud, quando ex alio capite non confurgit alia obligatio (quod per accidens est), satis facit, si dicat, occidi quem putabam esse Paulum, etiam si postea deprehendit esse Petrum, verè confessus est quod fecit: confessus est enim homicidium, quod putabat esse Pauli, quod verificatur etiam in homicidio Petri: de illo enim homicidio Petri putabat esse Pauli, & tale homicidium confessus est. Quod si fortè quando confitebatur dixit occidi Paulum, adhuc existimo sufficere eam confessionem, nec postea deprehendens fuisse Petrum, debere iterum confiteri, quia reuera confessus est peccatum mortale quod fecit: quotiescumque enim quis confitetur peccatum confitetur illud prout erat in conscientia sua probabili; tunc autem quando occidit erat in sua conscientia probabili ut supponimus, quod ea actio esset occisio Pauli, & non Petri, & in morali æstimatione idem est dicere occidi Paulum, atque dicere occidi quem putabam esse Paulum, seu eum, qui in eo iudicio tunc erat Paulus: siue enim reuera fuisset, siue non fuisset Paulus, pro malitia morali, & materia confessionis (etiam comparatione actionis externæ, ut pronouentis à voluntate interna) nihil refert. Et hæc omnia docet Dicastillus de Sacramentis 10. 2. tr. 8. disp. 9. dub. 8. n. 7. 5.

Sup. hoc in tom. 1. tr. 7. Rel. 5. v. per totum.

2. Sed hic queri potest, an qui violavit ieiunium, quod putabat esse sub obligatione, cum tamen reuera non esset, teneatur fateri se ita peccasse, vel satis sit, si dicat, violavi ieiunium?

3. Negat Sanchez l. 1. in decalog. cap. 11. n. 5. eum Salas, Valentia & Sayro à se relatis contra Adrianum in 4. q. 4. de confessione qui dixit, peccatum contra conscientiam erroneam esse speciale, & explicandum in confessione, cuius contrarium ab inconuenienti probant: quia sequeretur peccata, etiam quando conscientia non errat, duas semper malitias habere, alteram quidem contra eam virtutem, cui actus opponitur, alteram contra conscientiam. Vnde infertur potius esse dicendum peccatum contra conscientiam habere idem obiectum in specie quod haberet, si vera esset obligatio; ideoque pu-

tant eum, qui non haberet ætatem requisitam, ut obligetur lege ieiunij, si ex errore putat se teneri, peccato eiusdem speciei cum eo, quo peccaret, si vere teneretur: quæ doctrina mihi etiam placet, approbat bat disp. illa 16. n. 498.

4. Adde tamen (id quod generale est pro aliis casibus) aliquando debere explicari fuisse errorem, siue propter censuram, siue propter aliam obligationem, quæ non incurritur, nisi quando non erratur: sic si peccatum ab aliquo contra iustitiam ex conscientia erronea, accipiendo furtiuè rem, quam putabat esse alienam, v.g. Ecclesiam, & reuera esset accipientis, etiam si esset lata censura pro furto facto ex Ecclesia, & item censura pro non restituendo, aut pro non reuelando, etiam si ea peccata coram Deo essent eisdem speciei cum iis, quæ fierent ex conscientia vera; tamen neque incurrit censuram, nec obligationem restituendi, reuelandi; ideoque nec confessarius debet ab ea censura absolueri, nec cogere ad restituendum, vel negare absolutionem, nisi restituit, aut paratus sit restituere, cum prædicta requirant peccatum verè ex vera conscientia commissum. Item, debet explicari, quando, si non explicit penitens, existimauit confessarius illud non fuisse peccatum, ut, si quis confiteatur se non adiuuasse Sacrum in die Iouis maioris hebdomadæ, quod cum non sit peccatum, seclusa conscientia erronea, peccatum confessarius non dicit ut peccatum mortale; sed ut aliqualem imperfectionem. Item de ieiunio in vigilia Epiphania, & similibus. Item si puer minoris ætatis se recuset quod in Parasceue non ieiunauerit, ita Dicastillus supra n. 705.

5. Sed circa præsentem difficultatem vide incipit alibi, & me citato Leandrum de Sacram. tom. 1. tr. 1. disp. 8. §. 7. q. 17. vbi firmat sufficere in casu præposito, si penitens in confessione se accuset, & dicat, violavi ieiunium, quia idemmet in specie peccatum commisit, ac si vera esset obligatio ieiunandi. Vnde putat qui falsò putat se teneri ad ieiunium, & non ieiunat, committit peccatum eiusdem speciei cum eo, quod committit adolescens obligatus ad ieiunandum.

6. Vnde mihi non placet ea quæ asserit Salas 11. 10. 1. tr. 8. disp. unica §. 2. n. 28. in fin. vbi ait: Cum quis rem licitam egit, putans esse illicitam, ut, si occidit feram, putans esse hominem, debet errorem exprimeret, alioquin non intelligeretur malicia actus extremi, quia occisio feræ mala non est.

7. Verum, ut dixi, ego absolute sentio, quando peccatur cum conscientia erronea, non esse speciale peccatum, & ideo satis esse fateri præcepti violationem, quam conscientia errans dictabat, non declarando fuisse contra conscientiam erroneam. Ideo Docet Cardin. Lugo de penit. disp. 26. n. 50. cum sequentibus, & Peguandez de præceptis Ecclesie l. 2. c. 5. n. 14. qui, sicut & Henriquez supra ait in prædicto casu furti, v.g. sufficere explicari peccatum, si quis dicat, fieri furtiuè, dum rapit id quod putabam esse alienum, quibus verè bis explicat se habuisse conscientiam peccati non tamen significat, an illa conscientia fuerit vera, vel erronea. Atque hunc modum explicandi meritò approbat idem Cardinalis supra n. 500. imò addit non esse dubium quin sufficit similem modum confitendi, addit ipse postea n. 501. si dicat, Feci hoc vel illud putans me facere contra præceptum, vel contra obligationem grauem. Quæ ratio verè explicat, quod fecit, nec se exponit periculo dicendi peccatum quod non fecit, quod totum mihi placet, ut placuit etiam Dicastillo loc. cit.

In indice primo huius Tom. 8. vide Apendicem ad hunc Tract. 2. Vbi reperies alias plures quasi. missas, & dispersas per alios Tom. Tract. & Res. quæ simul pertinent ad hunc Tract. 2. de Conscientia dubia, &c.